

נשיא שמת — בתי מדרשות כולן בטליון, ובני הכנסת נכנסין לבית הכנסת וקורין בספר תורה שבעה קרואים, אך אין מתפללים בציבור אלא כל אחד מתפלל ביחידות, ויוצאין⁽²⁸⁷⁾.

רבי יהושע בן קרחה אומר: לא שילכו ויטיילו בשוק, אלא יושבין ודומין, ודוממים.

ואין אומרים שמועה ואגדה בבית

האבל⁽²⁸⁸⁾.

אמרו עליו, על רבי חנניה בן גמליאל, שהיה אומר שמועה ואגדה בבית האבל⁽²⁸⁹⁾.

תנו רבנן: אבל, שבת ראשונה, שבוע ראשון — אינו יוצא מפתח ביתו⁽²⁹⁰⁾.

שניה — יוצא מביתו ואינו יושב במקומו הקבוע, אלא משנה את מקום ישיבתו⁽²⁹¹⁾.

290. פירשו הראשונים, שאינו יוצא אפילו לבית הכנסת. ולעיל למדנו, שמכל מקום מותר לו לצאת לבית אבל אחר, לאחר ג' ימים הראשונים. ומבואר במסכת שמחות [1], שמותר לו גם כן לצאת בימים אלו אחר המיטה של אחר. וכמו כן לבוא לבית המקדש. ונחלקו הראשונים, האם "שבת ראשונה" הנזכר בברייתא, הוא כפשוטו, שאפילו בשבת אינו יוצא לבית הכנסת. או שהכונה היא לשבוע ראשון. ודוקא בימות החול, אבל בשבת, מותר. והרמ"א [שצג ג] כתב, שנהגו להקל בזה. והמחבר התיר לו לבוא בכל יום שיש בו קריאת התורה.

291. פירוש, במקומו שבבית הכנסת. ריטב"א. והפתחי תשובה הביא, שכל ארבע אמות חשובים הם כמקום אחד, ועל כן יש לו להרחיק ממקומו, ארבע אמות.

וכתב הרמ"א [שם ד], שאפילו בשבת יש לו לשנות מקומו. וביאר הש"ך, שאין זה כאבילות בפרהסיא, הואיל ואדם עשוי להחליף לפרקים את מקומו. ועוד, שכל אבילות שאינה מגזירת ז', אין בה איסור אבילות בפרהסיא. אבל הט"ז [או"ח תקנון] חידש, שדברי הרמ"א נאמרו דוקא כשבא לבית הכנסת קודם ברכו, שעדיין חול הוא, אבל כשבא לאחר ברכו, אסור לו

287. כלומר, בשבת. ופירש רש"י, שכל אחד מתפלל בביתו, ובאין לבית הכנסת לקרוא בתורה. אבל הראב"ד כתב, שמתפללין כולם בבית האבל, אלא שלא רצו לבטל בית הכנסת לגמרי, ועל כן באין לשם לקריאת התורה. וכתב הרא"ש, שהוא הדין לשני וחמישי, שבאין לבית הכנסת לקריאת התורה. ונקט התנא שבת להשמיענו, שאפילו בשבת אין האבל יוצא מפתח ביתו לבית הכנסת. וע"ע בהערה 289.

288. כתב הרמב"ן, שדין זה נאמר על שבת, והשמיענו, שאף על פי שאין נוהגין אבילות בשבת, מכל מקום אין אומרים בו שמועה והגדה בבית האבל. וכן נפסק בשו"ע [ת א], שתלמוד תורה נחשב כדברים שבצינעא הנוהגין בשבת. עוד פירש על פי מסכת שמחות, שדין זה חוזר על הנלמד ברישא בדין ביטול בית המדרש, והוסיף בזה התנא, שלא זאת בלבד שאין מתעסקין בתלמודם, אלא אפילו שמועה והגדה אין אומרים בו. ואפילו בשבת. וע"ע ברש"ש.

289. טעמו מבואר במסכת שמחות, שאין אבילות נוהגת כלל בשבת. כמבואר דיעה זו לקמן בגמרא, שאפילו דברים שבצינעא מותרים בו.

שלישית — יושב במקומו ואינו מדבר (292).

שלישית — יוצא ואינו יושב במקומו.

רביעית — הרי הוא ככל אדם (293).

רביעית — יושב במקומו ואינו מדבר.

רבי יהודה אומר: לא הוצרכו לומר שבת ראשונה לא יצא מפתח ביתו, כי ודאי הוא שלא יצא מפתח ביתו — שהרי הכל נכנסין אז לביתו לנחמו (294).

המישית — הרי הוא ככל אדם.

תנו רבנן: כל שלשים יום של אבלות הרי הם אסורים לנישואין (295).

אלא כך אמרו: שניה — אינו יוצא מפתח ביתו.

ואם מתה אשתו — אסור לו לישא אשה אחרת, עד שיעברו עליו שלשה רגלים (296).

לשנות מקומו, שזהו אבילות בפרהסיא. ולכאורה כל זה כשעדיין לא בא לבית הכנסת בימי אבלו, ועתה בא שם לראשונה, וכמו במעשה שהביא שם הט"ז, אבל אם כבר בא בימות החול לבית הכנסת, ושינה מקומו כדין, אף על פי שיבוא בשבת לאחר ברכו, לא נצריכו לשוב למקומו הראשון, הואיל וכבר שינה בחול את מקומו, ומקומו השני נעשה למקומו. [וראיה לדבר, שהרי כשבא קודם ברכו, התרנו לו לשנות מקומו גם בשחרית, אף על פי שבליילה הלך לביתו, ועל כרחך שעיקר הקפידא הוא על פעם הראשונה]. וכתב הרמ"א [ב], שנהגו לשנות המקום כל ל' יום. ועל אביו ואמו כל י"ב חודש. אף על פי שמצד הדין די בשתי שבועות.

לנחמו, ואם כן הוא הדין לשאר שבועות שנזכרו כאן, שהם שלימים. ושלא כדעת הטור הנ"ל.

295. איסור נישואין הוא אפילו בלא סעודה. וכמו כן אירוסין עם סעודה, אסור. וכמו שנתבאר בפרק א' הערה 165 לענין אין מערבין שמחה בשמחה, שבשני דברים אלו יש שמחה. ונחלקו הראשונים איך הדין כשעושה אירוסין בלא סעודה. דעת הרמב"ם [ו ה] להתיר. וכן דקדקו התוס' ביבמות [מג] מלשון הברייתא, שנזכר בה "נישואין", ומשמע שאירוסין מותר בכל ענין. והרמב"ם הוסיף להתיר אירוסין אפילו ביום המיתה. וכיאר הכסף משנה טעמו, כדי שלא יקדמנו אחר. וכמו שאמרו בירושלמי לענין ט' באב, שמטעם זה מותר לארס בו. ואין דעתו לחלק בענין זה בין אבילות חדשה לישנה. אבל דעת הרא"ש לאסור אף האירוסין. ונקט התנא "נישואין" להשמיענו, שלאחר ל' יום, אפילו נשואין מותר. אבל שידוכין, מותר.

292. איסור זה נאמר דוקא כשיושב במקומו, אבל כשאינו יושב במקומו הקבוע, מותר לדבר. תוס'. וכן פסק הרמ"א [ב].

וכתב הרא"ש, שאף באבילות שעל אביו ואמו מותר לישא לאחר ל'. והטעם שהקלו בענין זה, מפני שהנישואין מצוה הם, אפילו כשיש לו בנים, כמבואר ביבמות [סב]. והריטב"א כתב, שאפילו כשהאשה אבילה על אביה, מותר לה לינשא אחר ל', כדי שלא תעמוד בלא בעל.

293. פירש הטור, שאפילו עדיין לא עברו עליו ג' שבועות שלימים, אלא כיון שעבר מקצת שבוע א' [שקברו באמצע השבוע], ושתי שבועות, הרי הוא ככל אדם.

וע"ע בשיטה ובהערה הבאה.

294. כתב בחדרי דעה, מכאן נראה, ששבוע ראשון הוא שלם, שהרי כל ז' ימים באים

296. הראשונים מבארים, שאיסור זה אינו מצד

רבי יהודה אומר: כל עוד לא עברו עליו אלא רגל ראשון ושני לאחר מיתת אשתו, אסור לו לישא אשה אחרת.

ואף על פי שלא עבר עליו רגל שלישי —

מותר לו לישא אשה (297).

ואם אין לו בנים — מותר לישא אשה לאלתר, משום ביטול פריה ורביה (298).

הגרע"ק איגר, שאפילו אם האיסור הוא בכדי שישכחנה, יש צד להקל כשעברו י"ב חודש [אף בלא ג' רגלים], שהרי גזירה על המת שישתכח מן הלב לאחר י"ב חודש.

עוד כתב הטור, שדין זה נאמר דוקא באיש שמתה אשתו ל"ע, אבל אשה שמת בעלה, אינה בכלל זה, אלא שצריכה להמתין ג' חדשי הבחנה.

297. החתם סופר [יו"ד שמת] מדקדק, מדוע לא אמר רבי יהודה "עד שיעברו עליו שני רגלים", וכלשון תנא קמא "שלש רגלים". ומכח זה רוצה לפרש, שאף לרבי יהודה, אסור לו לישא קודם כניסת הרגל השלישי, אלא כיון שנכנס יום אחד מן הרגל, יש להתיר הנישואין, הואיל וכבר נשכח ממנו אהבת אשתו הראשונה. ומחלוקת רבי יהודה ותנא קמא תלויה בטעמי האיסור ד"אין נושאין נשים במועד", שלתנא קמא הטעם הוא משום אין מערבין שמחה בשמחה, ולכן אף בענין זה יש לאסור לו לישאנה. אבל לדעת רבי יהודה הטעם הוא מפני ביטול פריה ורביה, שלא ידחה מלכתחילה הנישואין לרגל, וכמבואר לעיל [ח], ואם כן בציוור זה, שהיה אסור לישא אותה קודם הרגל, ודאי לא שייך טעם זה, ולכן התיר רבי יהודה לישא במועד.

298. פירש הריטב"א, שהוא נושאה אחר ז', ומותר לו לבעול מיד. [ודוקא כשטהורה היא, אבל אם היא נדה, ואינה יכולה ליטרה עד לאחר ל', אסור לו לישא עד שיעברו ל' יום. כן כתב הדבר אברהם ב [ו]. אך התוס' ביבמות [מג]

דיני אבילות, שהרי דין אבילות על אשתו שוה לאבילות על שאר קרובים, שאינה אלא ל' יום. אלא טעמו, כדי שישכח אהבת אשתו הראשונה, ולא יהיו כמה דיעות במיטה. ועייין פסחים קיב. [ובתשובות מיימוניות [שופטים ד] דנו, מדוע אין איסור זה קיים אף לאחר גירושין]. ומכח זה פסקו התוס' כתנא קמא, ולא כרבי יהודה המיקל בב' רגלים, שהכלל ד"כל המיקל באבל" אינו אלא בדינים שמצד אבילות.

והוסיף הרא"ש שאין ראש השנה ויום הכפורים בכלל ג' רגלים, לענין דין זה. שהרי עיקר הטעם הוא כדי שישכח אהבת אשתו, ואם כן צריך שיעבור זמן רב ממותה, ובהכרח שלדין זה יש צורך ברגלים גמורים, שהם פסח שבועות וסוכות. ואף על פי שאין שיעור הזמן שוה, שאם מתה קודם העצרת, יש לו להמתין עד אחר הפסח לשנה הבאה, שהוא קרוב לשנה, ואילו כשמתה קודם סוכות, הרי הוא ממתין עד אחר העצרת, שהוא זמן מועט יותר, מכל מקום שמחת הרגלים מסייע לשכחה. ועייין בדגול מרכבה [שצב], ששמיני עצרת נחשב כרגל בפני עצמו לענין זה. וע"ע בפת"ש שם.

אבל בתשובות מיימוניות שם מובא תשובות הרשב"א והריב"א, שיש בזה אף מצד אבילות.

וכתב החתם סופר, שלפי טעם דאבילות, ודאי יש להתיר כשעברו י"ב חודש, אף שעדיין לא עברו ג' רגלים [כגון בשנה מעוברת], שהרי לא באנו להחמיר עליו באבילותו יותר מאביו ואמו, שאינה אלא י"ב חודש. [ומה שאמרו ג' רגלים הוא כדי להקל, שדי בג' רגלים, אף על פי שעדיין לא עברו י"ב חודש]. והביא עוד בשם

וכן אם הניחה לו בנים קטנים — מותר לישא לאלתר, מפני פרנסתו, כדי שתטפל בהם (299).

מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן. ואמר לאחותה עוד בהיותם בבית הקברות: לבי ופרנסי את בני אחותך! דהיינו, שקידשה ונשאה מיד (300).

ואף על פי כן, לא בא עליה אלא לזמן מרובה.

ומבאר הגמרא: מאי לזמן מרובה?

אמר רב פפא: לאחר שלשים יום (301).

בערב הרגל. אבל התוס' כתבו, שתירוף הריב"א אינו עולה יפה עם שיטת רש"י הנ"ל. וכנראה שלדעתם, כל איסורי אבלות שמגזירת ז', אינם מותרים לכבוד הרגל, על כל פנים קודם שנכנס הרגל. וע"ע בהערה הנ"ל, שהראשונים נתנו שני טעמים אלו בכיבוד דעת רש"י הנ"ל האוסר ברחיצה, ונפקא מינה גם כן לענין כיבוס.

עוד הקשה ר"ת, הלא גם על אשתו היו דיני אבלות, שהרי היתה אחות אשתו הראשונה, ואמנם אצלו יש צורך בנישואין, מפני פרנסת בניו הקטנים, מכל מקום איך נתיר לה את האיסור נישואין שיש עליה כל ל' יום. והוכיח מכאן, שכאשר יש לבעל צורך בנישואין, ואינו רוצה לישא אחרת, זהו סיבה להתיר האיסור שיש עליה. והוא הדין לאדם שאין לו בנים, ובהגיע זמן הנישואין חל עליה אבלות, שיש להתיר לה לינשא, מהטעם הנ"ל. ועי"ש. וכן נפסק בשו"ע [ג].

301. ביסוד דין זה נחלקו הכסף משנה והלחם משנה [ו ה]. שלדעת הכסף משנה, אין דין זה נוהג אלא בבעל על אשתו, והוא הדין באשה על בעלה, אבל לא בשאר קרובים, ובכל ציור שהתירו להם הנישואין תוך ל', יהיה מותר אף לבעול. אולם הלחם משנה אין דעתו נוחה בזה. וטעמו, שאם כן היה עלינו לאסור לבעול ג' רגלים, כזמן איסור הנישואין שנאמר באבילות דבעל על אשתו. ולכן כתב, שאיסור זה נאמר אף בשאר קרובים, ולכן הוא מוגבל לזמן של

כתבו בשם ר"י, שאין היתר זה אלא לאחר ל' יום. ופירוש "לאלתר" הנזכר בברייתא הוא, שאין צורך להמתין ג' רגלים, כשאר אנשים. והרמב"ם [ו ה] הטיל פשרה, שהכניסה מותרת מיד, אבל אינו בועל עד אחר ל'. וכמבואר לקמן בגמרא לענין הניחה לו בנים קטנים. וביאר החתם סופר [אה"ע ז א קיח], שאף על פי שאינו בועל עד אחר ל', מכל מקום יש תועלת [למצות פרו ורבין] מעצם הנישואין, שעל ידי כן תתקרב דעתם יחד, ולא יפרדו.

299. הוא הדין כשאין לו מי שישמשנו. ירושלמי. וע"ע ברמ"א [שצב ב].

300. התוס' כתבו שלשון זה, לא דוקא. שבודאי לא נתיר לו לישא בתוך ז', אלא נשאה לאחר ז'. ובשם ריב"א יישבו, שמעשה זה היה בערב הפסח, כמבואר בזבחים [ק], והרי למדנו לעיל, שהרגל מבטל גזירת ז', ומפני זה הותר לו לגלח בערב הרגל [כשהוא עומד בימי השלשים], ואם כן הוא הדין גם לענין נישואין, שדינו כעומד לאחר השבעה, שמותר לו לישא לצורך זה. והוסיף הריטב"א, שתירוף זה נכון אפילו לדעת רש"י האוסר לרחוץ בערב הרגל, וכמו שהבאנו בהערה 190. והחילוק הוא, שדוקא ברחיצה החמירו, הואיל ויכול לרחוץ בליל יום טוב [בצונן וכו'], מה שאין כן בנישואין, שאינו יכול לעשותם ברגל [שאין מערבין שמחה בשמחה], על כן יש להתיר לו

תנו רבנן: כל שלשים יום של אכלות אסורים לגיהוץ. לאיסור לבישת בגדים מגוהצים (302).

אחד כלים בגדים חדשים, ואחד כלים בגדים ישנים היוצאין עתה מתוך המכבש, לפי שהם כחדשים (303).

רבי אומר: לא אסרו אלא לבישת כלים חדשים מגוהצים בלבד (304).

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לא אסרו אלא לבישת כלים חדשים לבנים בלבד.

מותר ללבוש בימי אכלו בגדים מכובסים. ושלא כהרמב"ן שכתב לאסור אף לבישת בגדים מכובסים. [ואסר לכבס בתוך ז' להניחו לאחר ז', מצד איסור מלאכה בלבד]. וע"ע לקמן [כד ב] בתוס' שנחלקו עם רש"י בענין זה.

303. הרמב"ד פירש, שאף בחדשים אין לאסור אלא כשיוצאים מתחת המכבש. אבל לדעת הרמב"ן, דוקא בישנים הצריכו שיצאו מתחת המכבש, אבל חדשים, בכל ענין אסור. ודקדק כן, ממה שרבי ור"א ברבי שמעון לקמן בכרייתא [שאסרו בחדשים דוקא] לא הזכירו תנאי זה.

304. דוקא לאחר ז' נחלקו. אבל בתוך ז' יש לאסור לדעת הכל אף בישנים וצבועים, שאמנם אין זה בכלל גיהוץ, אבל מכל מקום ישנו בכלל איסור כיבוס. כן כתב הרמב"ן.

עוד כתב הרמב"ן, כיון שהוכרעה ההלכה כר"א ברבי שמעון, כמבואר לקמן, שוב אין לחלק בין כלי צמר לכלי פשתן. ואף על פי שלמדנו בתענית שם, שכלי פשתן אינם בכלל גיהוץ, זהו דוקא לענין ט' באב, שאף הישנים בכלל האיסור, ועל כן הקילו בכלי פשתן שאינם מתגהצים יפה כשהם ישנים, שאין הטינוף יוצא מהם לגמרי. ומטעם זה הקילו לענין כיבוס כלי פשתן במועד לעיל [יח]. מה שאין כן בחדשים. ונחלק בפרט זה עם הרמב"ם [ו ד], שהתיר אף באבילות לבישת כלי פשתן המגוהצים. ועיי"ש בנושאי כלי הרמב"ם ובחידושי רי"ז הלוי.

שלשים יום, כזמן איסור הנישואין שנאמר בהם. 302. התוס' דקדקו מלשון הברייתא, שדוקא בגיהוץ החמירו לאסורו כל ל', אבל כיבוס אינו אסור אלא בימי הז'. וכן פסק המחבר [שפט]. והוסיפו התוס', שגיהוץ שלנו אינו בכלל האיסור, שהרי למדנו בתענית [כט], שגיהוץ שלנו [בניי בבל] ככיבוס שלהם [בניי ארץ ישראל]. וכן הביא המחבר בשם יש מי שאומר. אבל דעת ריב"א, שאף כיבוס אסור כל ל'. אלא שבתוך ז' אסור לכבס אפילו במים, כמבואר לעיל, ולאחר ז' אין לאסור הכיבוס אלא בנתר וחול. והרמ"א [שפט א] כתב, שנהגו להחמיר כל ל' בכיבוס. וביאר הש"ך הטעם, שחששו לסברת ריב"א.

והראשונים הביאו ממסכת שמחות, שאין האיסור על פעולת הגיהוץ, אלא על לבישת כלים המגוהצים, ולכן מותר לו לגהץ כליו בתוך ל' כדי ללובשם לאחר ל'. [ואינו ככיבוס בתוך ז' שאסרוהו אף לצורך אחר ז', שהרי בימי הז' אסור הוא בעשית מלאכה, וכמו שביאר הרמב"ן, מה שאין כן בימי הל', שאין נוהג בו איסור מלאכה]. ומאחר שהאיסור על הלבישה, הדבר פשוט, שאפילו כלים שנתגהצו קודם ימי אכלו, אסורים לו בלבישה בתוך ל'. וכן מפורש הוא בתוס' לקמן [כד ב].

ובחידושי רי"ז הלוי [הלכות אבל] הוכיח בדעת הרמב"ם, שגדר איסור כיבוס בתוך ז' בפרט זה הוא להיפך מאיסור גיהוץ. שאיסור הכיבוס ביסודו נאמר על פעולת הכיבוס, אבל

מאן דאמר יש אבילות בשבת — משום דקתני השבת עולה למנין שבעה (306).

ומאן דאמר אין אבילות בשבת — משום דקתני השבת אינה מפסקת. וזה מוכיח כי אין אבילות בשבת.

כי אי סלקא דעתך יש אבילות בשבת — למה צריך לומר שהשבת אינה מפסקת? והרי השתא לדבריך אבילות נחנא בשבת, אם כן, וכי אפסוקי מיבעיא לומר שאינה מפסקת?! והרי האבלות נוהגת לדבריך בשבת, וכיצד יעלה על הדעת שהשבת מפסקת את האבלות!?

אלא, מכאן מוכח שאין אבלות בשבת, ולכן היה מקום לומר שהיא מפסקת, והוצרך התנא לומר שאינה מפסקת.

ואלא, שמא תקשה, שמצד שני יש להוכיח שכן נוהגת אבלות בשבת, כי הא קתני עולה השבת למנין שבעה!

אביי נפיק בגרדא דסרבלא, בבגד לבן ישן מגוהץ, שאינו חדש, משום שסבר כרבי, שלא אסרו אלא בגדים חדשים, ולא אסרו מגוהצים ישנים לבנים.

רבא נפיק בחימוצתא חלוק רומיתא רומאי סומקתא אדום חרתי, בבגד חדש אדום [שלא היה בצבע לבן], משום שסבר כרבי אלעזר ברבי שמעון, שלא אסרו אלא בגדים לבנים מגוהצים בלבד.

שנינו במשנה: מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת.

ונחלקו בדבר ניהוג אבלות בשבת בני יהודה ובני גלילא.

כג-ב הני, בני יהודה, אמרי: יש אבילות בשבת.

והני אמרי: אין אבילות בשבת (305).

ומבאר את טעמם של החולקים:

אבל הרמב"ן מפרש הסוגיא, שאיסור דברים שבצינעא (בשבת ויום טוב) יתכן שהכל מודים בו, ומחלוקתם היא לענין דברים שבפרהסיא. ודחה הראיה ממה שהצריכו חזרת קרע בשבת, שחייב קריעה אינה מדיני גזירת ז' [שהרי כשמחליף בגדיו תוך ימי השבעה, אינו חוזר וקורע, על כל פנים בשאר קרובים], אלא דין אחר הוא, ודין זה אינו נוהג כלל בשבת, אבל הדינים שנובעים מגזירת ז', יתכן שנוהגים בשבת, אפילו בפרהסיא. וכמו כן דחה ההוכחה מזקיפת המיטה, שכפיית המטה היא צער גדול לאבל, ולכן הקילו בה בשבת.

306. הרמב"ן מפרש על פי דרכו, שיסוד החילוק שבין שבת ורגל, שהשבת עולה והרגל

305. התוס' מפרשים מחלוקת זו לענין דברים שבצינעא דוקא, אבל דברים שבפרהסיא ודאי אינם נוהגים בשבת. וכן פירש הריטב"א. והוכיח כן, מהמבואר לקמן [כד] בברייתא, שבשבת יש לאבל להחזיר הקרע לאחוריו, כדי שלא יראוהו. הרי שאין אבילות בפרהסיא בשבת. וכמו כן מבואר לקמן [כז] בברייתא, שזוקפין המיטות בשבת. והוסיף לבאר, שמחלוקתם היא דוקא לענין שבת, אבל לדעת הכל, אין אבילות במועד אפילו בצינעא.

וכן משמע מהתוספות בהמשך דבריהם. וכן פסק הרמב"ם [י ג, ת], שבמועד אין נוהג דברים שבצינעא. אלא שהריטב"א הביא מהתוספתא, שאם בא להחמיר על עצמו ולנהוג אבילות בצינעא, הרשות בידו.